

УДК 811.581.11

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.15.2021.13>

КОДИФІКАЦІЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФОРМ ТРАДИЦІЙНОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОГО ФІЛОЛОГІЧНОГО ЕСЕ «ВЕНЬ ФУ» («文賦», ДОСЛ. «ПРОЗА ТА ВІРШІ») АВТОРСТВА ЛУ ЦЗІ) (陆机)

Костанда І. О.

Київський національний лінгвістичний університет

Статтю присвячено аналізу процесів стилістичної кодифікації та становлення стилістичних норм на прикладі одного з ключових творів із цієї галузі філології – «Вень Фу» («文賦», досл. «Проза та вірші») авторства Лу Цзі (陆机). Методологічно важливими в дослідженні є засади, що стилістична кодифікація мови веньянь формувала свою оригінальну систему традиційних стилістичних засобів та функціональних стилів і що основою для формування всього означеного були форми тексту. Від форм тексту, на які впливали соціальні фактори та які відображали особливості менталітету китайського народу, залежав вибір стилістичних засобів, функціонального стилю та пафосу оповіді. Наочно продемонстровано спадкоємність китайської філологічної традиції та взаємозв'язок між творами, які створювали філологічну традицію в галузі стилістики та запроваджували процеси стилістичної кодифікації.

Розгляд процесів стилістичної кодифікації на прикладі філологічного есе «Вень Фу» опертий на аналіз базових концепцій стилістичної кодифікації, серед іншого дослідження динаміки розвитку процесів та концепцій стилістичної кодифікації в ньому. Запропонований у статті історично-порівняльний формат дослідження висвітлює той аспект, що стилістична кодифікація, з одного боку, залежала від впливу вже сформованих засад, які відображали в попередніх філологічних працях, а з іншого – змінювалась через вплив соціальних та культурологічних факторів. Поєднання цих двох факторів в одному філологічному есе дало поштовх для подальшого розвитку стилістичних феноменів, формування традиційних форм тексту та запровадження мовної норми й культури мови стародавнього та сучасного Китаю. Доведено, що укладання стилістичних норм, зафіксоване в есе «Вень Фу», розпочинає процеси формування стилістики як окремої галузі філології давнього Китаю, а також продовжує вже запроваджену традицію фіксувати та закріплювати за формами тексту їхні основні емоційні характеристики, тобто пафос оповідання, що є важливим надбанням для формування не лише стилістичних, але й літературознавчих дослідницьких традицій. У «Вень Фу» наочно показано, що на процеси стилістичної кодифікації та становлення стилістичної норми мали вплив метафізичні ідеї та традиційний світогляд.

Ключові слова: форми тексту, класифікація, стилістика, кодифікація, стандартизація мови.

Kostanda I. O. Codification of stylistic forms of the traditional text (based on the old Chinese philological ese “Wen Fu” (“文賦”, literally “Prose and Poetry”) by Lu Ji (陆机)). The article is devoted to the analysis of the processes of stylistic codification and formation of stylistic norms on the example of one of the key works in this branch of philology “Wen Fu” (“文賦”, literally “Prose and Poetry”) by Lu Ji (陆机). Methodologically important in the study are the principles that the stylistic codification of the Wenyan language formed its original system of traditional stylistic means and functional styles, but the basis for the formation of all the above were the forms of the text. The choice of stylistic means, functional style and pathos of the narrative depended on the forms of the text, which were formed under the influence of social factors and reflected the peculiarities of the mentality of the Chinese people. The author of the article clearly demonstrates the continuity of the Chinese philological tradition and the relationship between the works that formed the philological tradition in the field of stylistics and introduced the processes of stylistic codification. Consideration of the processes of stylistic codification on the example of the philological essay “Wen Fu” involves the analysis of the basic concepts of stylistic codification, the study of the dynamics of processes and concepts of stylistic codification in the above essay. The historically comparative format of the study proposed in the article highlights the aspect that stylistic codification, on the one hand, depended on the influence of already formed principles, which were reflected in previous philological works, and on the other changed due to social and culturological factors. The combination of these two factors in one philological essay “Wen Fu” gave impetus to the further development of stylistic phenomena, the formation of traditional forms of text and the introduction of language norms and speech culture of ancient and modern China. It is proved that the formation of stylistic norms, recorded in “Wen Fu” essay, begins the process of stylistics formation as a separate branch of philology of ancient China, and the tradition of fixing and fixing their main emotional characteristics, ie pathos of narration, is an important acquisition. not only stylistic, but also literary research traditions. Wen Fu clearly shows that the processes of stylistic codification and the formation of a stylistic norm were influenced by metaphysical ideas and the traditional worldview.

Key words: text forms, classification, stylistics, codification, language standardization.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Форми тексту на мові веньянь, а також використання функціональних стилів регульовано процесами кодифікації стилістичних норм. Розвинута система кодифікації стилістичних норм зумовила появу традиційних форм тексту та традиційних стилістичних засобів, інколи закріплених за певними формами тексту. В китайській мові веньянь існувала своя система традиційних стилістичних засобів, функціональних стилів, традиційних текстів, але ключовим для формування всього означеного був особливий, утворений культурною традицією, соціальними факторами розвитку суспільства та особливостями менталітету оригінальний погляд на літературу загалом та на стилістику тексту зокрема. Дослідження стилістичної кодифікації передбачає не лише проаналізувати різноманіття стилістичних засобів і форм, але й докладно вивчити саме базові концепції стилістичної кодифікації, сформовані традиційним світоглядом китайського народу. Тому для розуміння динаміки розвитку процесів стилістичної кодифікації та стилістичних концепцій важливим є детально проаналізувати роботу зі стилістики та літератури Лу Цзі (陆机) під назвою «Вень Фу» («文赋», досл. «Проза та вірші»). Ця робота не лише кодифікувала стилістичні явища та задала вектор розвитку кодифікації в галузі стилістики, але й вплинула на подальше ставлення до літературних творів взагалі та до стилістики зокрема.

Водночас у вітчизняних лінгвістичних розвідках немає опису процесів та концепцій стилістичної кодифікації мови веньянь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості сучасної китайської стилістики (здебільшого на прикладі художньої літератури) досліджували В. І. Горелов, М. В. Крюков, С. Р. Кучера, І. С. Лисевич, Л. М. Меньшиков, Л. С. Переломова, К. Б. Поршнева, Б. Л. Ріфтин, М. Є. Єрмаков, А. І. Кобзев, В. В. Малявін, Г. А. Ткаченко, Є. О. Торчинов.

Проблеми китайської лексикографічної традиції порушували у своїх студиях М. Ф. Алефіренко, А. Н. Баранов, Л. О. Введенська, В. І. Горелов, В. А. Звєгінцев, В. С. Кім, Б. Г. Фаткулін, Х. Касарес, В. А. Козирев, В. Д. Черняк, М. В. Софронов, Р. М. Цейтлін та ін.

Однак досліджень, присвячених кодифікації форм тексту на давньокитайській мові та опису структурних властивостей давньокитайських трактатів, які започаткували процеси стилістичної кодифікації, ми не виявили. Отже, актуальність цієї розвідки зумовлена необхідністю аналізу кодифікаційних процесів у галузі стилістики в мові веньянь, а також комплексного аналізу твору, у якому відображено світоглядні принципи, які стали ключовими в концепціях праць зі стилістики та вказали на розвиток стилістичної кодифікації веньяню. Для розуміння засад формування сучасної китайської мови дуже важливим є аналіз процесів кодифікації мови на всіх мовних рівнях, зокрема стилістичному, що допоможе пояснити походження мовних явищ сучасної китайської мови. Комплексний аналіз твору зі стилістики «Вень Фу» («文赋») необхідний для того, щоб наочно показати автентичність та ори-

гінальність філологічних традицій Китаю в галузі стилістики та засвідчити ідею наступності у фіксації та кодифікації мовних норм.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є дослідження концепцій та головних засад стилістичної кодифікації у творі зі стилістики «Вень Фу» («文赋»). Мета роботи передбачає розв'язання таких завдань:

– розглянути походження та тематичні особливості трактату;

– визначити стилістичні концепції, що стали методологічною базою для подальших наукових розвідок та задали напрям розвитку кодифікаційних процесів;

– проаналізувати виокремлені в трактаті форми тексту та стилістичні засоби.

У роботі використано описовий метод (для класифікації та інтерпретації досліджуваних мовних явищ), а також історичний та порівняльно-історичний методи (для розгляду явищ у діахронічному аспекті).

Предметом дослідження є стилістичні концепції та засади, які визначили подальший розвиток стилістики як галузі мовознавства та кодифікаційних процесів у цій галузі. Об'єкт дослідження – формування провідних форм традиційного тексту як результат впливу стилістичних концепцій у мові веньянь.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Автором праці «Вень Фу» є письменник і каліграф часів династії Західна Цзинь (晉朝, 266–313 рр.) Лу Цзі (261–303 рр.), який народився в місті Сучжоу повіту У (吳县) (територія сучасної провінції Чзянсу). «Вень Фу» («文赋») – це стаття присвячена розгляду теоретичних засад з теорії літератури та стилістики [8, 128–129]. Як уже зазначалося, «Вень Фу» написано в період династії Західна Цзинь, а в часи династії Вей (魏, 220–265 рр.), Цзинь (晉朝, 265–420 рр.), Південної та Північної династій (南北朝, 420–589 рр.) література зазнала величезних змін. Поштовхом до цих змін стало усвідомлення літератури як окремої галузі й індивідуалізація літературної творчості. І саме це усвідомлення змінило ставлення до літератури та літературного процесу. До династій Вей, Цзинь, Південної й Північної династій не існувало такого поняття, як *чиста* література, тобто література як окрема галузь філології, незалежна від панівної політичної ідеології, традиційної філософії та ін. Що стосується формальної спрямованості, естетичних концепцій та інших художніх особливостей *чистої* літератури, то вони раніше не цінувалися як такі, а лише разом з політичною ідеологією. Першою працею зі стилістики та теорії літератури, яка надала визначення літературі, систематизувала літературні твори за стилем та надала безпрецедентно високого статусу літературі та творчості, була праця «Дянь лунь. Лунь вень» («典论. 论文», досл. «Обговорення класики. Критичні статті») авторства Цао Пі (曹丕). Трактат «Дянь лунь. Лунь вень» («典论. 论文») – це збірка есе на політичну, соціальну, культурологічну та ін. тематику, яка складалася з двадцяти спеціальних статей [4, 215]. На жаль, більша частина із цих статей не збереглася до нашого часу, тож на теперішній момент ми можемо ознайомитися лише з її окреми-

ми фрагментами. Але «Лунь вень», одну зі статей, яка представляє першу теоретичну роботу з історії китайської стилістики та літературної критики, збережено повністю – здебільшого завдяки тому, що філолог, на ім'я Сяо Дун (萧统), який працював за періоду Південних та Північних династій, включив це есе у свою працю зі стилістики та літературної критики під назвою «Вибрані твори Чжаомін» («昭明文选») [4, 203–205]. Поява есе Цао Пі ознаменувала початок періоду самоусвідомлення китайської філологічної теорії, а також відзначила незалежний статус літератури в історії Китаю. Цао Пі висловив дуже важливу думку: «Загальна суть більшості статей – однакова, але наявний кінцевий результат (тобто обрані стиль та форма) – різні» [2, 108]. Далі автор перелічує чотири форми літературного тексту:

- 1) 奏议 «меморандум»;
- 2) 书论 «обговорення літератури»;
- 3) 铭诔 «вшанування пам'яті померлої людини»;
- 4) 诗赋 «прості вірші та оди» [6, 302–303].

Для кожної означеної форми виділено головні характеристики:

- 1) 雅 «вишуканість» для 奏议 «меморандумів»;
- 2) 理 «резонансність» для 书论 «обговорення літератури»;
- 3) 实 «правдивість» для 铭诔 «вшанування пам'яті померлої людини»;
- 4) 丽 «краса» для 诗赋 «простих віршів та од» [3, 102].

Примітно, що Цао Пі називає риси, які закодифікували для наступних поколінь стильові характеристики літературного твору:

- 和 – гармонійність;
- 壮 – сила;
- 密 – витонченість;
- 理 – сенс;
- 辞 – ліризм.

Усі чотири форми літературного тексту з есе Цао Пі продовжували своє існування в автентичному вигляді упродовж століть.

Другою працею зі стилістики та літературознавства, яка має безпрецедентне значення для китайської філології, а також для історії розвитку китайської стилістики та процесів її кодифікації, є філологічне есе «Вень Фу» авторства Лу Цзі (陆机, 261–300 pp.) [7].

З погляду змісту «Вень Фу» став першим твором, у якому, окрім питань літературної критики, розглядалися такі аспекти, як:

- досвід написання творів;
- творчий процес написання;
- засоби та методи написання;
- важливість використання риторичних та стилістичних засобів;
- залежність пафосу твору від його форми [10, 85–86].

Щодо форми написання тексту цього твору, то назву «Вень Фу», яку автор дав твору, можна перекласти як «Ода прозі», де «вень» має значення «проза», «літературний текст», а «фу» – «ода», «поема» [1, 56]. Тож загальна назва «Ода прозі» підкреслює той факт, що автор для критичного роз-

гляду прози вибрав поетичну форму тексту, таким чином підкреслюючи, що для прози стилістичний та естетичний складники є не менш важливими, ніж для поезії.

Лу Цзі визначив та проаналізував такі форми літературного тексту, як: 诗 «вірш», 赋 «ода», 碑 «напис на кам'яній стелі», 诔 «панегірик», 铭 «римовані написи», 箴 «повчальні написи», 颂 «гімн», 论 «теорія», 奏 «меморандум», 说 «обговорення». Окрім того, автор окреслює форми тексту, а також пояснює природу кожного з них. Він відзначає головні характерні риси кожної форми, і в результаті ці риси кодифікували для наступних поколінь головні інтонаційні та мовні характеристики виокремлених функціональних стилів. Так, для кожної форми традиційного тексту характерні:

- мова вірша повинна бути чуттєвою та витонченою;
- мова оди – чіткою та ясною;
- мова «напису на кам'яній стелі» – високою та правдивою;
- мова «плачу» – плавною та передавати скорботу;
- мова «римованих написів» – демонструвати освіченість, але передавати теплоту почуттів;
- мова «повчальних надписів» повинна бути «добродесною та переповненою чистотою»;
- мова «гімнів» – вільною та піднесеною;
- мова «теорії» повинна розкривати тонкощі та демонструвати широту (поглядів);
- мова «меморандуму» повинна мати рівний тон та бути елегантною;
- мова «обговорення» повинна бути за інтонацією палкою та запальною, але дотепною та продуманою до найменших дрібниць [5].

Твір Лу Цзі проголосив та затвердив принципи наслідування традицій у написанні творів, що мало велике значення для стилістичної кодифікації. Зокрема, від зазначав, що «...різновидів є багато, але треба зупинити шкідливі впливи та триматися заведених правил» («虽区分之在兹, 亦禁邪而制放») [1, 90–91]. Хоча сам автор і вказує на те, що зміст твору є головним («зміст за своїми якостями наче стовбур дерева» («理(扶质)以立干») [1, 91]), проте висловлена думка щодо аналізу та дотримання традицій у літературній творчості закликає митців зосереджуватися на формальних засобах створення літературного тексту [5]. Також Лу Цзі вважає, що не можна говорити про новаторство без дослідження видатної літературної спадщини попередніх поколінь: «Візьміть всі не висловлені за сотні поколінь думки, зберіть усі не використані за тисячі років слова, фрази» («收百世之阙文, 采千载之遗韵») [1, 92].

Згодом, після праці Лу Цзі, з'являються інші дослідження, присвячені стилістичній кодифікації. Найбільш відомими були:

1. «Вень сюн» («文选», досл. «Обрані твори»), ця філологічна праця увійшла в історію китайської філології під назвою «Чжаомін вень сюн» («昭明文选», досл. «Обрані твори Чжаоміна») та була написана спадкоємцем трону Чжаомінем (昭明太子) за періоду правління Південної династії Ляо (南朝梁, 97–125 pp.). У праці досліджено 38 видів літературної форми тексту [2, 105–107].

2. «Вень Сінь Діао Лун» («文心雕龙», досл. «Літературний дух різьбленого дракона») – видатна праця теоретика китайської філології Лю Се (刘勰, 465–521 pp.) – виходить за часів правління Південної династії Цзі (南朝齐, 479–502 pp.) [9]. У цій праці розглянуто форми та стилістичні засоби конфуціанських канонів, філософських творів, літописів, віршованої літератури та ін.

3. «Критичний аналіз форм статей» («文章辨体») за авторства У Не (吴讷), у якій досліджено 59 форм тексту; виходить за часів правління династії Мін (明朝, 1368–1644 pp.) [2, 120].

4. «Чіткий аналіз форм статей» («文体明辨») за авторства Сю Шицена (徐师曾), у якій проаналізовано 127 форм тексту; виходить у часи правління династії Мін (明朝, 1368–1644 pp.) [2, 122–123].

5. «Гу вень ци лей цуань» («古文辞类纂», досл. «Компіляція стилістичних форм стародавнього тексту») – філологічна праця (姚鼐编), у якій розглянуто 13 форм тексту; виходить за часів правління династії Цін (清朝, 1644–1911 pp.) [6, 501–503].

Як бачимо з наведених праць, філологи наступних поколінь не обмежували себе лише десятима формами літературного тексту, окресленими Лу Цзі, а розширювали цей список. Проте головним було збереження виокремленого Лу Цзі континууму форм наступними поколіннями дослідників, що мало велике значення для стилістичної кодифікації та стандартизації китайської мови. А отже, збереження вже визначених форм літературного тексту започаткувало ідею спадкоємності та сформувало поняття *традиційний текст*.

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямі. Розгляд праці «Вень Фу», аналіз літературних форм текстів та дослідження впливу означеної праці на стилістичну кодифікацію Китаю дають підстави дійти таких висновків:

1. Поява «Вень Фу» ознаменувала відокремлення стилістики в китайській філологічній традиції.

2. Поява «Вень Фу» продемонструвала, що на формування характеристик функціональних стилів мали вплив і метафізичні ідеї про сам процес творчості та створення тексту, висловлені автором твору.

3. Лу Цзі наголосив на важливості слідування стилістичним традиціям та збереження формальних стилістичних характеристик літературного тексту.

4. Кодифікація функціональних стилів тексту, подана Лу Цзі, відобразила та зберегла не лише функціональні стилі, але і їх основні характеристики.

5. Вивчення історії стилістичної кодифікації, аналіз її витоків та значення перших творів зі стилістичної кодифікації є значущим для розуміння лінгвістичних явищ китайської мови. Детальний розгляд методів та концепцій стилістичної кодифікації, занотований у «Вень Фу», дає поштовх для подальших досліджень феноменів китайської стилістичної кодифікації, її впливу на формування мовної норми та культури мови стародавнього та сучасного Китаю, що може бути корисним для наукових розвідок у галузі лексикології та лексикографії, фонології та перекладознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. 崔林芳. 陆机《文赋》的《雅与艳》. 运城: 运城学院海报, 2013, 185 c. k
2. 郭英德. 中国古代文体学论稿. 北京: 北京大学出版社, 1995. 224 c. e
3. 黄日星. 《文赋》的文艺心理学思想探析. 武汉: 中南民族大学论文, 2013, 212 c. i
4. 李南晖. 中国古代文体学论著集目(1900-2014). 北京: 北京大学出版社, 2016. 504 c. b
5. 刘宗敏. 试论陆机的《文赋》. 南京师范大学文学院学报. 南京, 2002, № 2. C. 22–26 j
6. 姚鼐. 古文辞类纂. 上海: 上海古籍出版社, 1998. 799 c. d
7. 张文生. 论陆机的《文赋》. 锦州师院学报. 锦州, 1994, № 2. C. 50–54 f
8. 周秉钧. 古汉语自学手册. 湖南: 湖南人民出版社, 1955. 522 c. a
9. 周振华. 《文心雕龙》与《昭明文选》中诂文的选文比较, 2020. URL: <https://wenku.baidu.com/view/c2d1ca1bff0a79563c1ec5da50e2524de518d0e3.html# c>
10. 朱冬愉. 陆机《文赋》研究. 北京: 中央民族大学硕士论文, 2006. 246 c. g

REFERENCES

1. Cui Linfang (2013). Lu Ji “Wen Fu” de “Wa yu Wan” [“Elegance and Yan” in Lu Ji’s “Wen Fu”]. Yuncheng: Yuncheng College Poster [in Chinese].
2. Guo Yingde (1995). Zhongguo gudai wenti xue lun gao [Chinese Ancient Stylistics]. Beijing: Peking University Press [in Chinese].
3. Huang Rixing (2013). “Wen fu” de wenyi xinli xue sixiang tanxi [An Analysis of the Psychological Thought of “Wen fu”]. Wuhan: Thesis of South-Central University for Nationalities [in Chinese].
4. Li Nanhui (2016). Zhongguo gudai wenti xue lunzhu ji mu (1900–2014) [Collection of Works on Ancient Chinese Stylistics (1900–2014)]. Beijing: Peking University Press [in Chinese].
5. Liu Zongmin (2002). Shi Lun Lu ji de “Wen Fu” [On Lu Ji’s “Wen Fu”]. *Journal of School of Chinese Language and Literature of Nanjing Normal University*. Nanjing, 2, 22–26 [in Chinese].
6. Yao Nai (1998). Guwen ci lei zuan [Lexicographical compilation of ancient Chinese]. Shanghai: Shanghai Ancient Books Publishing House [in Chinese].
7. Zhang Wensheng (1994). Lun Lu oi de “Wen Fu” [On Lu Ji’s “Wen Fu”]. *Journal of Jinzhou Normal University*. Jinzhou, 2, 50–54 [in Chinese].
8. Zhou Bingdiao (1955). Gu hanyu zixue shouce [Ancient Chinese Self-study]. Hunan: Hunan renming chubenshe [in Chinese].
9. Zhou Zhenhua (2020). “Wen xin diao long” yu “Zhaoming wenxuan” zhong li wen de xuan wen bijiao [Comparison of the selected essays in “Wenxindiaolong” and “Selected Works of Zhaoming”]. Retrieved from: <https://wenku.baidu.com/view/c2d1ca1bff0a79563c1ec5da50e2524de518d0e3.html# c>
10. Zhu Dongyu (2006). Lu Ji “Wen Fu” [Research on Lu Ji’s “Wenfu”]. Beijing: Master’s Thesis of Minzu University of China [in Chinese].